

LIBRIS

We know
books

Editor: *Vasile Burlui*

Corectură: *Mihók Tamás*

Tehnoredactor: *Adriana Vlădescu*

Copertă: *Ionuț Broșțianu*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ȘERBAN, RADU

Stația Tokyo. Jurnal de ambasador / Radu Șerban. -

Iași: Cartea Românească Educațional, 2021

ISBN 978-606-057-078-3

821.135.1

Grupul Editorial Cartea Românească Educațional

Copyright © Editura Cartea Românească Educațional, 2021

www.librariacartearomaneasca.ro/ecredu.ro

Radu Șerban

Stația Tokyo

(Jurnal de ambasador)

Cartea Românească
EDUCAȚIONAL

Pe marginea craterului Fuji, 23 iulie 2014

CUPRINS

<i>Introducere</i>	5
2012 – Anul dragonului („tatsu doshi”).....	7
2013 – Anul șarpelui („hebi doshi”).....	75
2014 – Anul calului („uma doshi”)	149
Monseniorul Vladimir Ghika în Japonia	238
2015 – Anul oii („hitsuji doshi”).....	245
2016 – Anul maimuței („saru doshi”)	305
Anexa 1. <i>Scrisoare despre acreditare adresată fratelui</i>	345
Anexa 2. <i>Din Apuseni la Fuji, pe cale „Marină”</i>	350
Anexa 3. <i>Haiku pe firmamentul literaturii române</i>	353
Anexa 4. <i>Mesaj de rămas-bun al ambasadorului</i>	400

Introducere

Proaspăt sexagenar, am purces pe magistrala vieții spre Stația Tokyo. Metroul București–Otopeni stagnează în faza de proiect, iar „Stația Tokyo” pe traseul său nici nu se inventase.

România beneficia de un credit preferențial din partea statului nipon de vreo 340 de milioane de euro pentru metroul spre Otopeni, așa că prioritatea economică a ambasadorului în Japonia rămânea Magistrala 6. De-ar fi să-mi pun cenușă-n cap, judecat după acest obiectiv, mandatul meu a rămas deschis. Dar să nu ne pripim cu concluziile, până la ultima pagină a mărturisirilor! „O țară întreagă poartă responsabilitatea acestui proiect”, cum recunoștea un comentator de televiziune în iunie 2017, simptomatic pentru ce ne dorim noi, românii: „Ce s-a făcut în România ultimilor 27 de ani? Nici măcar metroul până la Otopeni!”

Frate-meu a stăruit să-i descriu viața în Japonia, oamenii, orașele, obiceiurile, cultura, peisajele și, mai ales, trăirile mele interioare într-un mediu exotic, dincolo de cotidian, dincolo de Siberia, în „Țara Miracolelor”, la „Originea Soarelui”, cum s-ar traduce numele țării, Nippon.

Mă adresez lui, iar dacă alții vor citi, îi salut pe meridianul mărturisirilor, cu șapte fusuri orare spre est. Redescopăr vocația riscului intelectual și în lume cu nedisimulatele-mi gânduri. Voi răsădi ceva din mine în ceea ce scriu, uneori răscolind prin garderoba nostalgiilor și orgoliilor ponosite. Voi ține cont de experiența lui Haruki Murakami, care a observat pe propria piele cât de important este pentru cel ce scrie, „să plece urechea la semnalele pe care i le dă propriul trup, fie că e vorba de carne, creier sau spirit”¹.

¹ Haruki Murakami, *Meseria de romancier*, Ed. Polirom, 2016.

Retrospectiv, văd Muntele Fuji și metroul spre Otopeni captându-mă în atracția lor gravitațională, la cel mai visceral nivel.

Unică punte între evenimentul trăit și mesajul transmis, scrisul rămâne o provocare. Temeinic, voi eluda simplificarea și pripelile de dragul finalizării, cu riscul derapajelor spre filigran. Capacitățile limbajului de a se regenera îmi vor furniza cuvintele, deși știu că sinele de pe hârtie va ieși mai rigid decât sinele ce scrie.

2012 – Anul dragonului („tatsu doshi”)

Cosmologia niponă (Onmyōdō) înfățișează dragonul drept un binevoitor, om ce nu se lasă tras pe sfoară, deși uneori se poate înfuria. Blând, până la o limită!

Fără a mă naște în anul dragonului, această zodie mi-a marcat plecarea ca ambasador în Japonia, în 2012, an ce rezonază solo în amfiteatrul vieții mele. Ajuns în acea demnitate prin dimensiunile-mi structurale, diplomația îmi impunea o bine dozată bunăvoință, proprie dragonului. În privința „trasului pe sfoară”, ca eufemism, din start dovedisem agilitatea să nu mă las păcălit, devreme ce refuzasem cu cerbicie ruta spre Tokyo prin Moscova, propusă sau impusă de specialistul ministerului în materie de transport internațional. În privința „furiei”, am reușit s-o amân până la terminarea mandatului.

Ne-am imbarcat, soția cu mine, în Jumbo Jet, spre țara sufletului încoronat cu floarea de cireș, pe 14 martie 2012, pentru a reveni în România, pe 14 august 2016, într-un periplu de patru ani, patru luni și patru săptămâni, timp de asumare a misiunii de reprezentant plenipotențiar și extraordinar al României într-o țară îndepărtată: nu orice țară, ci una extraordinară și plină de potențe, cunoscută în lume ca a doua mare finanțatoare a Națiunilor Unite, cea mai mare creditoare mondială, a doua donatoare la bugetul Fondului Monetar Internațional și a treia economie globală, chiar dacă premonițiile lui Ezra Vogel din 1979² despre „Japonia – numărul unu” nu s-au adeverit integral. Nici evaluările cunoștinței mele

² Ezra F. Vogel, *Japan as Number One – Lessons for America*, Harvard University Press, 1979.

de la Londra, jurnalistul William Horsley³, despre „Japonia – o nouă superputere”, nu s-au confirmat, dar asta nu-i diminuează locul frunții între cele mai avansate națiuni ale lumii.

Deși în tradiția populară niponă, cifra 4, cufundată în tenebrele ghinionului, se confundă cu nefastul cuvânt „moarte”, pronunțată la fel, superstițiile mă lasă rece, așa încât o asociez punctelor cardinale, care în Japonia, oricum m-aș învăț, se comprimă într-unul: Soare Răsare. În plus, cifra 4 compune magica vârstă împlinită tocmai în Japonia, 64, adică patru la puterea a treia. Patru puncte cardinale într-o lume tridimensională, aritmetic sună bine, chiar dacă nu mă simțeam la acea putere.

Evocată de Beatles în compoziția „When I’m sixty four”, vârsta îmi releva o viață deja trăită, plasându-mă la momentul meditației, al repaosului, al privirii spre sine, al nostalgiilor și, de ce nu, al scrijelitelor memorii.

Totuși, nu despre mine voi scrie, ci despre magnetismul uncea din civilizațiile globului, cea niponă, descrisă separat de Samuel Huntington în „Ciocnirea civilizațiilor”⁴, drept una distinsă, distinctă de cea „sinică”, aceasta din urmă incluzând China, Coreea, Singapore, Taiwan și Vietnam. Mă voi raporta la civilizația japoneză, în măsura în care mi s-a devoalat propriei percepții în timpul mandatului în Japonia.

Unui „parașutat” în arhipelag la începutul celui de al șaptelea deceniu al vieții i se oprește timpul în loc până la dezmeticirea în seducătoarea țară a florilor cultivate în suflet. M-am trezit pe un tărâm al tentației străinilor de a se întreba dacă nu au halucinații, străini care, din acest motiv, au inventat o glumă: care-i diferența între un inorog și un japonez? Niciuna, ambele – ființe fictive.

Pus în gardă, am refuzat neîncetata uluială, găsindu-mi refugiul în travaliu, în țintirea priorităților asumate. Conștient de efectul gravitațional asupra voinței, încercam să ochesc deasupra țintei.

Încă de la sosire, cu zborul KL 8612, în 15 martie, ora 9, pe aeroportul Narita, unde ne-a întâmpinat în salonul VIP directorul adjunct al

³ William Horsley, *Nippon – New Superpower – Japan since 1945*, BBC Works, 1990.

⁴ Cele 7 civilizații definite de Huntington: „vestică”, „ortodoxă”, „America Latină”, „musulmană”, „sinică”, „japoneză” și „hindică”, la care s-ar putea adăuga Africa subsahariană drept a opta civilizație.

protocolului din Ministerul Afacerilor Externe, am experimentat prima surpriză plăcută. La numai trei minute de la așezarea în fotolii, după un schimb de amabilități, ne-au anunțat sosirea bagajelor. Părea imposibil în câteva clipe, dar imediat la ușa salonului au sosit cele două valize, pe un cărucior. Le predaserăm la București cu destinația Tokyo, la cursa KLM cu escală la Amsterdam. Nimeni nu mi-a cerut tichetele de bagaj și nu m-a întrebat de vreun număr de identificare, deși Jumbo Jet-ul fusese plin, deci în mulțimea bagajelor sosite de la cală părea improbabil să le identifice cu atâta celeritate. Și totuși...

Abia i-am oferit directorului macheta Coloanei Infinitului turnată în bronz, ca un mic simbol al țării pe care o reprezentam, că am și plecat spre mașini, grăbindu-ne, după lunga călătorie, să ajungem la noul domiciliu, Ambasada României din Nishi Azabu, cartier central în cea mai mare aglomerație urbană mondială. Cei 82 de kilometri urma să-i parcurgem în circa o oră și jumătate.

„Nefasta” cifră 4 a debutat timpuriu, după ce plecaserăm din București pe data de 14, deși din perspectivă optimistă mai degrabă ratase debutul. Potențialul accident grav s-a încheiat doar cu un scrâșnet de frâne al Jeepului din dreapta, când șoferul nostru cu mănuși albe intrase nonșalant pe roșu, în chiar incinta aeroportului Narita, la prima intersecție semaforizată. Nici claxon, nici vorbe aspre, doar noii colegi în mașina din spate comutaseră semaforul feței pe galben intermitent.

La Ambasadă, după un duș reconfortant, le-am oferit un „duș rece” colegilor. În costumul încă șifonat din valiză, m-am întâlnit cu echipa la masa unui salon de protocol de la parter (nivelul unu, cum numesc japonezii parterul). Țineam să știe de la început că am venit hotărât să le potenez capacitățile, să animez atmosfera, precizând țintele susținute în fața comisiilor celor două camere ale Parlamentului, când mă audiaseră la finele anului trecut.

Primit cu amabilitate și chiar cu puseuri de amicitie, nu am renunțat la tonul ferm, ce urma să-mi fie pus la încercare mai târziu, direct sau indirect. Am marșat pe respectul reciproc, extensie a respectului de sine, ca premisă a funcționării echipei. Nu îmi dorisem acel post, îl acceptasem drept misiune de onoare, decis să o urmez cât mai fidel, după deruta provocată în însăși Ambasada noastră cu un an înainte de Marele Cutremur din Est. Nimic spectacular în a mă regăsi în definiția diplomatului, dată

de Anthony Eden: „persoana care diminuează tensiunea și promovează înțelegerea”.

Ajuns în „Stația Tokyo”, n-am omis să le confirm hotărârea de a susține proiectul liniei de metrou București–Otopeni, coloană vertebrală a dialogului economic al țărilor noastre.

Cu toți acei minunați colegi am coabitat cordial, de-a lungul întregului mandat. Împreună am îmbogățit decorul holului de intrare, aducând din subsol un panou mare cu mănăstirea Râmeț, supranumită Catedrala Apusenilor, unde Episcopul Policarp Morușca participase la o ceremonie de resfințire în perioada interbelică. Cu acei colegi am inițiat noi tradiții și am punctat reușite.

Lumea trăia încă sub apăsarea groaznică a experienței din 11 martie 2011, seism, tsunami și accident nuclear, în urma căreia unii diplomați își abandonaseră postul și efectele personale, plecând definitiv în țară, de teama radiațiilor. De fapt, nu au exagerat, de vreme ce Ambasada Germaniei se refugiasă în munți.

Timpul lenevise până la depunerea scrisorilor de acreditare. Măna-mi dreaptă, operată de două ori, pe 10 octombrie 2011 și 10 ianuarie 2012, devenise „stângă”, ostilă. Mă bărbieream cu stânga, deschideam ușa cu stânga, mă spălam pe dinți cu stânga, scriam cu stânga. În preziua decolării spre Tokyo renunșasem definitiv la atelă, însă orice strângere de mână îmi provoca durere. Când n-aveam încotro, rezistam cu stoicism, altfel evitând să mai dau mâna cu cineva.

Metodic, ca pe o imensă scenă turnantă, Tokyo se înveșmânta cu seducătoare flori policrome, felurite specii, în parcuri, pe alei, pe marginea șoselelor, în curți și grădini, pe terase și miradoare, anticipând festivalul florii de cireș, Sakura, de la cumpăna între martie și aprilie. Toată lumea ne ferecea pentru perioada ideală în care sosiserăm, cel mai frumos sezon al anului. Mai târziu aveam să constat că florile nu lipsesc niciodată din decorul capitalei nipone, nici măcar iarna când stoicele camelii roșii își îmbracă revendicativ scufii de zăpadă, amintind de căciulițele așezate de japonezi pe capetele statuiilor (jizo) din fața templelor, conform mitologiei Sai no Kawara. Dar Sakura înflorește doar o dată pe an, în timp ce căciulițele dănuie, prin grija trecătorilor.

După ce am străbătut metropola, o prelungă trenă de mireasă brodată cu flori din Nishi Azabu până la Ueno în nord-estul centrului, pe 5 aprilie m-am întâlnit cu maestrul Ioan Holender, fost director al Operei de

Stat din Viena timp de 19 ani, acum consultant al Operei din Tokyo. Elegantă revelație, nu se aștepta la o asemenea vizită, iar mie mi-a părut, din prima clipă, o rudă de familie. Privirea caldă, graiul blajin, firea așezată, ținuta-i impozantă, toate condimentate cu profundul respect cu care-l tratau japonezii, mi-au confirmat din start imensa personalitate, de un select rafinament, postată în raftul legendelor naționale.

Ne-am întreținut cu afabilitate, evitând amândoi, subtil, subiectele spinoase ale politicii dâmbovițene, chiar dacă a lăsat să se întrevadă amărăciunea față de sincopile logistice ale Festivalului George Enescu, al cărui director artistic era din 2005. Mi-a relatat exmatricularea de la Politehnica din Timișoara, în 1956, apoi studiul muzicii clasice la Viena și vremea când cântase ca bariton.

De la Opera din Tokyo am revenit la Ambasadă cu bateriile sufletului energizate, ca din vacanțele la părinții din Cerghid.

Prezentarea scrisorilor de acreditare s-a amânat de două ori, din cauza stării de sănătate a Împăratului, care în februarie se operase de bypass coronarian. Între timp, ca „ambasador desemnat”, participam selectiv la evenimente și întruniri. La Ministerul Afacerilor Externe m-a primit vice-ministrul Kenichiro Sasae, spre a-i înmâna copia scrisorilor de acreditare, în 21 martie, conform protocolului. S-a interesat de taxa pe valoarea adăugată în România, relevând diferența substanțială față de echivalentul TVA din Japonia, taxa pe consum, care se limita la doar 5%.

Diplomat de înaltă clasă, Sasae a devenit, după un an, ambasador în Statele Unite, confirmând sintagma lui Hideo Kitahara, din 1983: „Diplomații sunt simbolurile națiunii și icoanele poporului căruiia îi aparțin. Inteligența, profesionalismul și calitățile personale proiectează imaginea națiunii și reprezintă unica bază a seriozității de care dă dovadă poporul lor în relațiile cu țara de reședință.”

Reportarea acreditării mă avantaja, căci orice strângere de mână însemna o strângere de inimă, lăsându-se cu durere în palma dreaptă, din cauza operației. Încă scriam cu stânga, mai ales că la dreapta făcusem o ușoară infecție.

În sfârșit, la 23 aprilie, ora 14:30, m-a primit Împăratul la acreditarea oficială. Valoarea unuia din cele mai importante momente din viața mea se tripla prin coincidența cu ziua de naștere a fiului meu și cu sărbătoarea Sfântului Gheorghe. Întreg ritualul s-a derulat armonios, după

protocolul Curții Imperiale, doar conversația finală, tête-à-tête devenind informală și personalizată.

M-au preluat cu caleașca imperială dintr-o clădire veche de patrimoniu de lângă gara centrală. Deși ploua mărunț, turiști curioși, care citiseră pe site-ul Casei Imperiale, salutau vesel cu mâna, fotografiau sau filmau de sub umbrele, de o parte și de alta a traseului. Bulevardul Hibiya fusese blocat puțin, pentru a-l traversa cu caleașca, iar câțiva piloni masivi de granit ce-l străjuiau fuseseră dislocați spre intrarea principală a palatului imperial (Kōkyo), peste podul de piatră Nijubashi (podul dublu), cel mai renumit pod din Tokyo, deschis doar la ocazii speciale. De două ori pe an, cetățenilor de rând li se permite traversarea sa – pe 2 ianuarie (Anul Nou) și pe 23 decembrie (Ziua Suveranului).

La traversarea parcului, aranjați cu grijă și simț artistic, pinii tunși asimetric întindeau brațe, salutându-ne cu palmele-nfrunzite, lopeți cu pâini verzi scoase din cuptorul ospitalității.

Două filmulețe cu parcurgerea traseului, de la urcarea în caleașcă și trecerea printre mulțime până la pod, apăruseră pe YouTube, după cum îmi semnalase Tomohiro Yoden, fost director JETRO la București. Fiul său, născut în România, se recomanda drept Alexandru, la numai 4 anișori, amintindu-și cu satisfacție grădinița din București, unde colegii îl botezaseră astfel, cu dragălășenie.

Înveșmântat în ținuta de gală *morning coat*, cumpărată de pe strada Oxford din Londra (pantaloni în dungi, cravată argintie și frac), conversam în caleașca tapisată în mătase aurie, cu doamna Misuzu Iwami, maestru de ceremonii, care mă vizitase la Ambasadă pentru repetiții. În urma noastră, în altă caleașcă, cinci diplomați ai Ambasadei veneau să asiste la ceremonie.

Dincolo de orice, impresiona simplitatea, o simplitate elegantă și ușor tainică, frizând austerul, sub o briză de armonie și calm. Grădina interioară cu accente Zen întrezărită pe ferestrele imense ale clădirii insufla aceeași liniște interioară. Așa cum obiectele simple își rostuiseră firescul într-un decor natural, într-o elementară armonie cromatică și arhitecturală, la fel se așeza în suflet starea de confort disjunctă emoției unui asemenea moment.

Într-un salon de așteptare din clădirea principală (Kyūden), unde extravaganța se dizolva ea însăși în simplitate, un membru al guvernului, Shozaburo Jimi, președintele Partidului Nou al Poporului, ministru pentru

servicii financiare, afabil și jovial, mi-a întins galant o carte de vizită, cu schița caricaturală a portretului său. Fost cercetător la Universitatea Harvard, conversa destul de bine în engleză, întreținându-ne despre Marea Britanie (știa că tocmai venisem de la Londra), jubileul de diamant al Reginei Elisabeta a II-a, Jocurile Olimpice din 2012 și alte subiecte lejere.

La un semn, mimând degajarea, am pornit spre sala Tronului Crizantemei, ghidat de marele maestru de ceremonii Takekazu Kawamura, ce mă întâmpinase în *morning coat* la coborârea din caleașcă, sub copertina de la intrare. Mă urmau colegii de la Ambasadă. Deși lipsea opulența marcată cu aur și argint din palatele regale, mă pătrundea un aer de elegantă și armonie.

Sosise cea mai solemnă clipă din viața mea! Cvasi-aritmetic, cu gesturi calculate, pași numărați, reverențe șablon și fraze pre-conturate, am înmănat suveranului scrisorile de acreditare, am dat mâna și apoi i-am prezentat, unul câte unul, colegii diplomați. A urmat o conversație de circa cinci minute, prin translatorul de la „externe”, doamna Seiko Takesono, cea care lucrase la ambasada lor din București. De față, marele șambelan și ministrul Shozaburo Jimi, păreau elemente ale decorului, în grandioasa, dar necomplicata sală a tronului.

Blazonul Casei Imperiale, crizantema cu 16 petale imprimată cu auriu pe spătarul tronului, reprezintă, ca emblemă heraldică, cea mai veche monarhie ereditară neîntreruptă din lume, de la Jimmu (întronat în anul 660 î.Hr.) și până la Akihito. Continuitatea decurge și din preferința locuitorilor arhipelagului de a împlini schimbările fără fracturi sociale.

Se cuvine un comentariu, fără pseudo-curtoazie și fără părtinire, mai degrabă preluând păreri altora. Dacă nicio altă țară din lume nu poate atesta 2600 de ani de descendență imperială neîntreruptă, iar rangul de împărat e superior celui de rege, președinte sau prim ministru, atunci întâlnirea cu Împăratul Akihito se califică drept unul din cele mai marcante momente din viața unui ambasador.

Puținele fotografii oficiale ni le-au trimis pe un CD-Rom la Ambasadă.

Ne-am întors potrivit aceluiași ceremonial, cu aceeași caleașcă, dar fără ploaie, în aceeași clădire monumentală de lângă gară, unde mă aștepta o mică surpriză. La intrare, m-a întâmpinat cu o voce cristalină,

amabilă, în limba română, o doamnă cu fața senină, soția ambasadorului Republicii Peru, ambasador care urma să se acrediteze după mine.

Despre ceremonia acreditării îi trimisese fratelui meu o scrisoare (Anexa 1), spre a schița mai bine „prospețimea” momentului, așa cum îl percepușem atunci.

Ca un leitmotiv în întâlnirile oficiale, exprimam compasiunea față de victimele triplei tragedii din 11 martie 2011, reiterând prețuirea unei lumi întregi față de rezistența națiunii nipone în fața adversităților naturii. Promisesem Suveranului atunci, la palat, că prima mea ieșire în afara capitalei va fi la Fukushima, spre a confirma, dincolo de cuvinte, solidaritatea românilor cu sinistrații. Oficialii întâlniți îmi mulțumeau pentru sprijinul din partea României, apă minerală livrată ca ajutor, detaliu din care înțelegeam coordonarea impecabilă între instituțiile nipone.

Într-adevăr, la puțină vreme am vizitat Fukushima, însoțit din partea ministerului de externe de un fost diplomat, profesorul Toshitatsu Miyauchi de la Yokohama. Călătoriserăm cu trenul de mare viteză (shinkansen) în care ne-a răsfățat, pe lângă extrema curățenie și liniște (converbirile telefonice sunt interzise în vagoane – nu se-aude nici un „moshi-moshi”), desăvârșita amabilitate a personalului, fie ei controlori de bilete, vânzători de cafea sau femei de serviciu, care se înclinau la intrarea și ieșirea din vagon, afișând un zâmbet natural, familial.

Media anuală a întârzierii trenurilor în arhipelag, de numai 18 secunde, corelată cu alte legendare facilități ale sistemului feroviar nipon, îmi sporeau speranța că metrourile Otopeni va îngloba tehnologii noi, nipone. Până la metrou, speram că ne vom molipsi și noi de alte elemente de civilizație, ca respectul stradal, prin a nu vorbi la telefon în public. De când am revenit la București, mereu am senzația că mi se adresează cineva, când vorbește tare la telefon pe stradă, fiind tentat să întreb ce dorește de la mine.

Pe fereastră, în stânga, ca zimții unui ferăstrău, crestele munților îmi aminteau scrierile generalului Gheorghe Băgulescu (atașat militar și apoi ambasador la Tokyo), cu opt decenii în urmă, fin cunoscător al spiritualității nipone, trilogia „Suflet japonez”, veritabil precursor al „Șogunului” lui James Clavell. Am evitat comparația cu „dinții unui

pieptene”, căci lipsa câte unui dinte se asociază, în credința populară niponă, ca și la noi, cu ghinionul.

Înimosul și competentul meu ghid, profesorul Miyauchi, îmi relata cum, înspre munți, la nord-est de Tokyo, trona legendara stațiune turistică montană Nikko, amplasament al multor vile de vacanță, reședințe de vară ale ambasadelor din Tokyo, construite mai ales în perioada interbelică, loc de evadare estivală din căldurile umede ale capitalei, pe vremea când aparatul de aer condiționat reprezenta o raritate.

Știam că acolo construiseră o casă oltenească, în perioada interbelică, un diplomat român bogat, probabil Eugen Stoicescu, clădirea ajungând apoi în proprietatea unui japonez, care urma să ne viziteze la Ambasadă, după circa un an de zile de la sosirea mea în Japonia. Nici astăzi n-am reușit să aflăm taina tranzacționării acelei clădiri și, mai ales, numele vânzătorului.

La Nikko se vizitează faimosul complex arhitectural medieval al lui Tokugawa Ieyasu (cel devenit Toranaga în cărțile lui James Clavell și în serialul „Șogunul”), cu sanctuarul shintoist Toshogu, unul din principalele obiective turistice ale arhipelagului. Pe frontispiciul unei clădiri din lemn dăinuie sculptura celor trei maimuțe înțelepte: Mizaru, Kikazaru, Iwazaru (*nu văd, nu aud, nu vorbesc*). Simbolistica maimuțelor diferă de cea notorie în Occident, unde întrușchipează indiferența față de cei din jur, ignorarea suferinței altora. Aici, în țara de baștină, antropomorfismul lor ne cheamă cu optimism să observăm jumătatea plină a paharului, să nu ne lăsăm copleșiți de relele lumii: nu văd, nu aud, nu vorbesc despre... lucrurile rele!

În sfârșit, la Fukushima, programul intens, așa cum mi l-am dorit, m-a purtat la întâlniri cu guvernatorul prefecturii, primarul orașului, rectorul universității, pentru ca apoi să ajung în localitatea Iitate, cu ai ei locuitori evacuați din calea radiațiilor de la centrala atomică avariata de tsunami în martie 2011.

La Universitatea Fukushima, cei 15 studenți ce vizitaseră România în perioada 13-26 septembrie 2011, la invitația guvernului nostru, m-au întâmpinat cu entuziasm și jovială recunoștință. Citeam pe fețele lor amintirile plăcute, în timp ce îmi relatau episoade din Peleş, Bran, București, memorii despre prietenii legate și... vinul bun și ieftin. Am înmânat rectorului două burse de câte un an în limba engleză, la